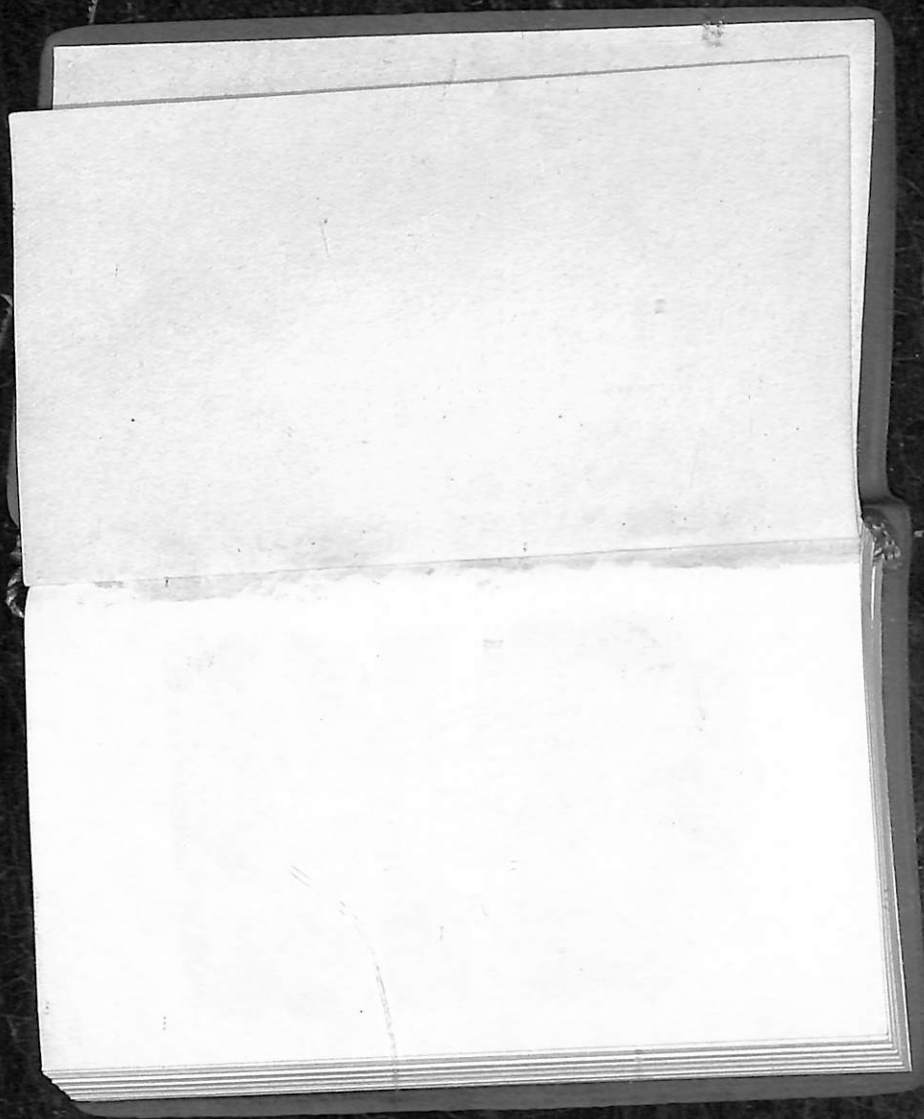

ДЕКАДА
УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
ТА МИСТЕЦТВА

МОСКВА
1960

Т. Г. ШЕВЧЕНКО

Лірика

*Поезії,
покладені на музику*

Державне видавництво
художньої літератури
Київ—1959

**РЕВЕ ТА СТОГНЕ
ДНІПР ШИРОКИЙ...**

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмарн де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

ТАКА ЇЇ ДОЛЯ...
О БОЖЕ МІЙ МИЛИЙ!

Така її доля... О боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так щиро вона полюбила
Козацькі очі?.. Прости сироту!
Кого ж їй любити? ні батька, ні неньки:
Одна, як та пташка в далекім краю.
Пошли ж ти їй долю,—вона молоденька;
Бо люде чужії її засміють.
Чи винна ж голубка, що голуба
любить?
Чи винен той голуб, що сокіл убив?
Сумує, воркує, білим світом нудить,
Літає, шукає, дума — заблудив.
Щаслива голубка: високо літає,
Поляне до бога — милого питає.
Кого ж сиротина, кого запитає.

І хто їй розкаже, і хто тее знає,
Де милий ночує: чи в темному гаю,
Чи в бистрім Дунаю коня напува,
Чи, може, з другою, другу кохає,
Чи, чорнобриву, уже забува?
Якби-то далися орлині крила,
За синім би морем милого знайшла:
Живого б любила, другу б задушила,
А до неживого у яму б лягла.
Не так серце любить, щоб з ким
поділитись,
Не так воно хоче, як бог нам дає:
Воно жить не хоче, не хоче журиться.
«Журись», каже думка, жало завдає.
О боже мій милий! така твоя воля,
Таке її щастя, така її доля!

ТЕЧЕ ВОДА В СИНЕ МОРЕ...

Тече вода в сине море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає сине море,
Грає серце козацьке,
А дума говорить:
— Куди ти йдеш,
не спитавшись?

На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люди,
Тяжко з ними жити.
Ні з ким буде поплакати.
Ні поговорити.

Сидить козак на тім боці —
Грає сине море.
Дунав, доля зостріється —
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
На той бік ключами.
Плаче козак — шляхи биті
Заросли тернами.

ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ...

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Думи мої, думи мої!
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас —
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я — тут загину.

Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете щирю правду,
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як своєю дитину!

ПОПІД ГОРОЮ, ЯРОМ, ДОЛОМ...

Попід горою, яром, долом.
Мов ті діди високочолі,
Дуби з гетьманщини стоять.
У яру гребля, верби в ряд.
Ставок під кригою в неволі
І ополонка — воду брать...
Мов покотьюло червоніє.
Крізь хмару — сонце зайнялось.
Надувся вітер; як повіє —
Нема нічого: скрізь біліє...
Та тільки лісом загуло.

ІШОВ КОБЗАР ДО КИЄВА...

Ішов кобзар до Києва
Та сів спочивати.
Торбинками обвішаний
Його повожатий.
Мале дитя коло його
На сонці куняє,
А тимчасом старий кобзар
І с у с а співає.
Хто йде, йде — не минає:
Хто бублик, хто гроші;
Хто старому, а дівчата
Шажок міхоноші.
Задивляться чорноброві —
І босе, і голе.
«Дала, кажуть, бровенята.
Та не дала долі!»

ПО ДІБРОВІ ВІТЕР ВІЄ...

По діброві вітер віє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стан високий, лист широкий
Марне зеленіє;
Кругом поле, як те море
Широке, синіє.
Чумак іде, подивиться
Та й голову схилить,
Чабан вранці з сопілкою
Сяде на могилі,
Подивиться — серце ние:
Кругом ні билини!
Одна, одна, як сирота
На чужині, гине!

НЕ ЩЕБЕЧЕ СОЛОВЕЙКО...

Не щебече соловейко
В лузі над водою,
Не співає чорнобрива,
Стоя під вербою.
Не співає, — сиротою
Білим світом нудить:
Без милого батько, мати —
Як чужії люди.
Без милого сонце світить —
Як ворог сміється,
Без милого скрізь могила...
А серденько б'ється.

ПЛАВАЙ, ПЛАВАЙ, ЛЕБЕДОНЬКО!

«Плавай, плавай, лебедонько!
По синьому морю —
Рости, рости, тополенько!
Все вгору та вгору;
Рости гнучка та висока,
До самої хмари,—
Спитай бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєе море:
По тім боці — моя доля,
По сім боці — горе.
Там десь милий, чорнобривий
Співає, гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.
Скажи йому, мое серце!

Що сміються люди:
Скажи йому, що загину.
Коли не прибуде!
Сама хоче мене мати
В землю заховати...
А хто ж її головоньку,
Буде доглядати?
Хто догляне, розпитає,
На старість поможе?
Мамо моя!.. доле моя!..
Боже милий, боже!..

Подивися, тополенько!
Як нема — заплачеш
До схід сонця, ранісінько,
Щоб ніхто не бачив...
Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору;
Плавай, плавай, лебедонько!
По синьому морю».

НАЩО МЕНІ ЧОРНІ БРОВИ...

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру лияють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде — як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,

Чого плачуть очі;
Нема кому розказати.
Чого серце хоче.
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує.
Чужі люди не питають —
Та й нащо питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі.
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше.
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синее море
Чорнявому зрадливому
На лютее горе!

ЛІТА ОРЕЛ, ЛІТА СИЗИЙ...

«Літа орел, літа сизий
Попід небесами;
Гуля Максим, гуля батько
Степами, лісами.
Ой літає орел сизий,
А за ним орлята;
Гуля Максим, гуля батько,
А за ним хлоп'ята.
Шануйтеся ж, вражі ляхи,
Скажені собаки:
Йде Залізняк Чорним шляхом,
За ним гайдамаки».

НА ГОРОДІ
ПОСТЕРНАК, ПОСТЕРНАК...

«На городі постернак, постернак;
Чи я ж тобі не козак, не козак?
Чи я ж тебе не люблю, не люблю?
Чи я ж тобі черевичків не куплю?
Куплю, куплю, чорнобрива,
Куплю, куплю того дива.
Буду, серце, ходить,
Буду, серце, любить».

«Ой гоп гопака!
Полюбила козака,
Та рудого, та старого,—
Лиха доля така».

ВІТЕР З ГАЄМ РОЗМОВЛЯЄ...

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою;
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен, води повен,
Ніхто не спиняє;
Кому спинить — рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло,—
Погралися гори-хвилі —
І скіпок не стало.

ВІТЕР В ГАЇ НАГІНАЄ..

Вітер в гаї нагинає
Лозу і тополю,
Ламá дуба, котить полем
Перекоциполе.
Так і доля: того ламá,
Того нагинає;
Мене котить, а де спинить —
І сама не знає.

ВІТЕР В ГАЇ НЕ ГУЛЯЄ...

Вітер в гаї не гуляє —
Вночі спочиває;
Прокинеться — тихесенько
В осоки питає:
«Хто се, хто се по сім боці
Чеше косу? хто се?..
Хто се, хто се по тім боці
Рве на собі коси?..
Хто се, хто се?» тихесенько
Спитає-повіє
Та й задріма, поки неба
Край зачервоніє.

ХУСТИНОЧКО МЕРЕЖАНА...

«Хустиночко мережана,
Вишиваная,
Вигантую, подарую.
А він мене поцілує.
Хустино моя,
Мальованая.
Здвуються вранці люди,
Що в сироти хустка буде
Мережаная,
Мальованая.
А я косу розплітаю,
З дружиною походжаю.
Доленько моя,
Матінко моя».

ДОЛЕ МОЯ, ДОЛЕ...

«Доле моя, доле,
Чом ти не такая,
Як інша чужая?
Чи я п'ю, гуляю?
Чи сили не маю?
Чи до тебе доріженьки
У степу не знаю?
Чи до тебе свої дари
Я не посилаю?
Есть у мене дари —
Очі мої карі,
Молодую мою силу
Багаті купили:
Може, й дівчину без мене
З іншим заручили...
Навчи ж мене, моя доле,
Гуляти навчи».

ЧОГО МЕНІ ТЯЖКО,
ЧОГО МЕНІ НУДНО...

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце мое трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?
Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни, мое серце, навіки засни,
Невкриті, розбите — а люд нависний
Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

НЕ ЖЕНИСЯ НА БАГАТІЙ...

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати.
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.
Оженись на вольній волі,
На козацькій долі:
Яка буде, така й буде,
Чи гола, то й гола.
Та ніхто не докучає
І не розважає —
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.
Удвох, кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакати,
Як ніхто не бачить.

МИНАЮТЬ ДНІ, МИНАЮТЬ НОЧІ...

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.

А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі —
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!

ЯК УМРУ, ТО ПОХОВАЙТЕ...

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий,
Як понесе з України
У синєе море
Кров вброжу... отойді я
І лани, і гори —
Все покину і полину
До самого бога
Молитися... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте,

Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

ОЙ ОДНА Я, ОДНА,
ЯК БИЛИНОЧКА В ПОЛІ...

Ой одна я, одна,
Як билиночка в полі,
Та не дав мені бог
Ані щастя, ні долі.
Тільки дав мені бог
Красу — карії очі.
Та й ті виплакала
В самотині дівочій.
Ані братіка я,
Ні сестрички не знала,
Між чужими зросла.
І зросла — не кохалась!
Де ж дружина моя,
Де ви, добрії люде?
Їх нема, я сама.
А дружини й не буде!

ЗА БАЙРАКОМ БАЙРАК...

За байраком байрак.
А там степ та могила.
Із могили козак
Встає сивий, похилий.
Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи,
Співа, сумно співає:
— Наносили землі,
Та й додому пішли,
І ніхто не згадає.
Нас тут триста, як скло,
Товариства лягло!
І земля не приймає.
Як запродав гетьман
У ярмо християн,
Нас послав поганяти.
По своїй по землі

Свою кров розлили
І зарізали брата.
Крові брата впились
І отут полягли
У могилі заклятій.—
Та й замовк, зажуривсь
І на спус похилився,
Став на самій могилі.
На Дніпро позирав,
Тяжко плакав, ридав,
Сині хвилі голосили.
З-за Дніпра із села
Луна гаєм гула,
Треті півні співали.
Провалився козак,
Стрепенувся байрак.
А могила застогнала.

МЕНИ ОДНАКОВО, ЧИ БУДУ...

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру
І все з собою заберу.
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі,
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: — Молись.
Молися, сину: за Україну
Його замучили колись.—
Мені однаково, чи буде

Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.

ОЙ ТРИ ШЛЯХИ ШИРОКІІ...

Ой три шляхи широкіі
Докупи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший —
Молоду дівчину.
Посадила стара мати
Три ясени в полі.
А невістка посадила
Високу тополю.
Три явори посадила
Сестра при долині...
А дівчина заручена —
Червону калину.
Не прийнялись три ясени.

Тополя всихала,
Повсихали три явори,
Калина зов'яла.
Не вертаються три брати.
Плаче стара мати,
Плаче жінка з діточками
В нетопленій хаті.
Сестра плаче, йде шукати
Братів на чужину...
А дівчину заручену
Кладуть в домовину.
Не вертаються три брати.
Пó світу блукають.
А три шля[хи] широкіі
Терном заростають.

САДОК ВИШНЕВИЙ
КОЛО ХАТИ...

Садок вишневий коло хати.
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть.
Співають ідучи дівчата.
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечерею коло хати.
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає.
А мати хоче научати.
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

РАНО-ВРАНЦІ НОВОБРАНЦІ...

Рано-вранці новобранці
Виходили за село,
А за ними, молодими,
І дівча одно пішло.
Подибала стара мати
Доню в полі доганяти...
І догнала, привела:
Нарікала, говорила,
Поки в землю положила.
А сама в старці пішла.

Минули літа, а село
Не перемінилось.
Тільки пустка на край села
Набік похилилась.
Коло пустки на млищі
Москаль шкандибає.

На садочок позирає,
В пустку заглядає.
Марне, брате, не вигляне
Чорнобрива з хати.
Не покличе стара мати
Вечеряти в хату.
А колись... Давно колись-то!
Рушники вже ткались.
І хустина мережалась,
Шовком вишивалась.
Думав жити, любитися
Та бога хвалити!
А довелось... ні до кого
В світі прихилитись.
Сидить собі коло пустки,
Надворі смеркає,
А в вікно, неначе баба,
Сова виглядає.

ПОНАД ПОЛЕМ ІДЕ...

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде!

Косаря уночі
Зострічаю[ть] сичі.
Тне косар, не спочиває,
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси.

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить,
Усе, що даси.

Мужика, й шинкаря,
Й сироту-кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не ми́на й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне.
За решоткою задавить,
Хреста ніхто не поставить.
І не пом'яне.

ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ...

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині.
Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими.
Вони вже убогі,
Уже голі... Та на волі
Ще моляться богу.
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

ЗОРЕ МОЯ ВЕЧІРННЯ...

Зоре моя вечірня,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.
Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась;
Аж по воді розіслала
Зелені віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти.
Як у полі на могилі

Вовкулак ноче,
А сич в лісі та на стрісі
Недолю віщує.
Як сон-трава при долині
Вночі розцвітає...
А про людей... Та нехай їм.
Я їх, добрих, знаю.
Добре знаю. Зоре моя!
Мій друже єдиний!
І хто знає, що діється
В нас на Україні?
А я знаю. І розкажу
Тобі; й спать не ляжу.
А ти завтра тихесенько
Богові розкажеш.

СОНЦЕ ЗАХОДИТЬ.
ГОРИ ЧОРНІЮТЬ...

Сонце заходить, гори чорніють.
Пташечка тихне, поле німіє.
Радіють люде, що одпочинуть.
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю.
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! — і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули.
Про мою доленьку щоб і не чули.

ОЙ СТРИЧЕЧКА ДО СТРИЧЕЧКИ...

Ой стрічечка до стрічечки,
Мережаю три ніченьки,
Мережаю, вишиваю,
У неділю погуляю.

Ой плахотка-червчаточка,
Дивуйтеся, дівчаточка.
Дивуйтеся, парубки,
Запорозькі козаки.

Ой дивуйтеся, лицяйтеся,
А з іншими вінчайтеся.
Подавані рушники...
Отаке-то, козаки!

ОЙ ГЛЯНУ Я, ПОДИВЛЮСЯ...

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дасть бог милосердний
Хоч на старість волі.
Пішов би я в Україну,
Пішов би додому,
Там би мене привітали,
Зраділи б старому,
Там би я спочив хоч мало,
Молввшисья богу,
Там би я... Та шкода й гадки —
Не буде нічого.
Як же його у неволі
Жити без надії?
Навчїть мене, люде добрі,
А то одурію.

ТА НЕ ДАЙ, ГОСПОДИ, НІКОМУ...

Та не дай, господи, нікому,
Як мені тепер, старому.
У неволі пропадати,
Марне літа коротати.

Ой піду я степом-лугом
Та розважу свою тугу.
— Не йди, кажуть, з цієї хати
Не пускають погуляти.

ЯКБИ ЗОСТРІЛИСЯ МИ ЗНОВУ...

Якби зустрілися ми знову.
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якее тихее ти слово
Тойді б промовила мені?
Ніякого. І не пізнала б.
А може б, потім нагадала,
Сказавши: — Снилось дурній.—
А я зрадів би, мое диво!
Моя ти доле чорнобрива!
Якби побачив, нагадав
Веселее та молодее
Колишне лишенько лихее.
Я зарідав би, зарідав!
І помолівсь, що не правдивим,
А сном лукавим розійшлось,
Слізьми-водою розлилось
Колишнее святее диво!

І НЕБО НЕВМИТЕ,
І ЗАСПАНІ ХВИЛІ...

І небо невмите, і заспані хвилі;
І понад берегом геть-геть,
Неначе п'яний, очерет
Без вітру гнеться. Боже милий!

Чи довго буде ще мені
В оцій незамкнутій тюрмі,
Понад оцим нікчемним морем
Нудити світом? Не говорить.
Мовчить і гнеться, мов жива.
В степу пожовкля трава;
Не хоче правдоньки сказать.
А більше ні в кого спитать.

ЯКБИ МЕНІ ЧЕРЕВИКИ...

Якби мені черевики,
То пішла б я на музики,
Горенько мое!
Черевиків немає,
А музика грає, грає,
Жалю завдає!
Ой піду я боса полем,
Пошукаю свою долю,
Доленько моя!
Глянь на мене, чорнобриву,
Моя доле неправдива,
Безталанна я!
Дівчаточка на музиках
У червоних черевиках,—
Я світом нуджу.
Без розкоші, без любові
Зношу свої чорні брови,
У наймах зношу!

І БАГАТА Я,
І ВРОДЛИВА Я...

І багата я,
І вродлива я,
Та не маю собі пари,
Безталанна я.
Тяжко, тяжко в світі жить
І нікого не любить,
Оксамитові жупани
Одинокій носить.
Полюбилась би я,
Одружилась би я
З чорнобривим сиротою,
Та не воля моя!
Батько, мати не сплять,
На сторожі стоять,
Не пускають саму мене
У садочок гулять.

А хоч пустять, то з ним,
З препоганим старим,
З моїм нелюбом багатим,
З моїм ворогом злим!

ПОЛЮБИЛАСЯ Я...

Полюбилася я,
Одружилася я
З безталанним сиротою —
Така доля моя!

Люди гордії, злі
Розрізнили, взяли
Та повезли до прийому —
Оддали в москалі!

І московкою я,
Одинокою я
Старіюся в чужій хаті —
Така доля моя!

ПОРОДИЛА МЕНЕ МАТИ...

Породила мене мати
У високих палатах,
Шовком повила.

У золоті, в оксамиті,
Мов та квіточка укрита,
Росла я, росла.

І виросла я на диво:
Кароока, чорнобрива,
Білолицая.

Убогого полюбила,
Мати заміж не пустила,
Осталася я

У високих у палатах
Увесь вік свій дівувати,
Недоля моя.

Як билина при долині,
В одинокій самотині
Старіюся я.

На світ божий не дивлюся,
Ні до кого не горнуся...
А матір стару...

Прости мене, моя мати!
Буду тебе проклинати,
Поки не умру.

ОЙ Я СВОГО ЧОЛОВІКА...

Ой я свого чоловіка
В дорогу послала,
А од шинку та до шинку
Стежечку топтала.
Та до куми заходила
Пшона позичати,
Отих дітей годувати
В нетопленій хаті.
І нагодувала,
І спати поклала.
Сама пішла до дядка
Добувати п'ятака,
Та й заночувала.
А із Криму чоловік
Ледве ноги доволік.
Воли поздыхали,
Вози поламались.

З батіжками чумаченьки
Додому вертались.

Увійшов у хату.
Ударивсь об поли:
Лазять діти у запічку
Голодні і голі.
— А де ваша, діти, мати? —
Сердешний питає.
— Тату! тату! наша мати
У шинку гуляє.

ОЙ СЯДУ Я ПІД ХАТОЮ...

Ой сяду я під хатою,
На улицю гляну,
Як то тії дівчаточка
Без своєї Ганни,
Без моєї Ганнусеньки
У хрещика грають,
І граються невесело
І не так співають
Дівчаточка. А моєї
Голубки немає.
У свекрухи десь воркує,
Мене виглядає.

ЗАКУВАЛА ЗОЗУЛЕНЬКА...

Закувала зозуленька
В зеленому гаї,
Заплакала дівчинонька —
Дружини немає.
А дівочі молодії
Веселії літа,
Як квіточки за водою.
Пливуть з цього світа.

НА УЛИЦІ НЕВЕСЕЛО...

На улиці невесело,
В хаті батько лає,
А до вдови на досвітки
Мати не пускає.

Що ж мені робити,
Де мені подітись?
Чи то з іншим полюбитись,
Чи то утопитись?
Ой надіну я сережки
І добре намисто,
Та піду я на ярмарок
В неділю на місто.
Скажу йому: — Сватай мене
Або одчепися!..—
Бо як мені у матері...
То краще топиться.

У ТІЄЇ КАТЕРИНИ...

У тієї Катерини
Хата на помості,
Із славного Запорозжя
Наїхали гості.
Один Семен Босий,
Другий Іван Голий,
Третій славний вдовиченко
Іван Ярошенко.
— З'їздили ми Польщу
І всю Україну,
А не бачили такої,
Як се Катерина.—
Один каже: — Брате,
Якби я багатий,
То оддав би все золото
Оцій Катерині

За одну годину.—
Другий каже: — Друже,
Якби я був дужий,
То оддав би я всю силу
За одну годину
Оцій Катерині.—
Третій каже: — Діти,
Нема того в світі,
Чого б мені не зробити
Для цієї Катерини
За одну годину.

Катерина задумалась
І третьому каже:
— Єсть у мене брат єдиний
У неволі вражий!
У Криму десь пропадає.
Хто його достане,
То той мені, запорожці,
Дружиною стане.—
Разом повставали,
Коней посіддали.
Поїхали визволяти
Катриного брата.

Один утопився
У Дніпровім гирлі.
Другого в Козлові
На кіл посадили.
Третій, Іван Ярошенко,
Славний вдовиченко,
З лютої неволі,
Із Бахчисараю,
Брата визволяє.

Заскрипіли рано двері
У великій хаті.
— Вставай, вставай, Катерино.
Брата зустрічати.—
Катерина подивилась
Та й заголосила:
— Це не брат мій, це мій
милий.

Я тебе дурила...
— Одурила!..— І Катрина
Додолю скотилась
Головонька...— Ходім, брате,
З поганої хати.—
Поїхали запорожці
Вітер доганяти.

Катерину чорнобриву
В полі поховали,
А славії запорожці
В степу побратались.

ІЗ-ЗА ГАЮ СОНЦЕ СХОДИТЬ...

Із-за гаю сонце сходить,
За гай і заходить.
По долині увечері
Козак смутний ходить.
Ходить він годину.
Ходить він і другу.
Не виходить чорнобрива
Із темного лугу.
Не виходить зрадливая...
А з яру та з лісу
З собаками та псарями
Іде пан гульвіса.
Цькують його собаками,
Крутять назад руки
І завдають козакові
Смертельніе муки;

У льох його, молодого.
Той пан замикає...
А дівчину покриткою
По світу пускає.

ОЙ ПІШЛА Я У ЯР
ЗА ВОДОЮ

Ой пішла я у яр за водою.
Аж там милий гуляє з другою.
А друга тая,
Розлучниця злая,
Багата сусідонька,
Вдова молодая.
А я вчора з нею,
З сією змією,
В полі плоскіль вибирала
Та все їй розказала.
Що як мене любить,
Женитися буде,
І до себе злую суку
Просила в придане.
Йване мій, Іване,
Друже мій коханий,
Побий тебе сила божа
На наглий дорозі.

**ОЙ ЧОГО ТИ ПОЧОРНИЛО,
ЗЕЛЕНЕЄ ПОЛЕ?**

— Ой чого ти почорніло,
Зеленеє поле?

— Почорніло я од крові
За вольную волю.
Круг містечка Берестечка
На чотири милі

Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили.
Та ще мене гайворони
Укрили з півночі...
Клюють очі козацькії.
А трупу не хочуть.
Почорніло я, зелене.
Та за вашу волю...
Я знов буду зеленіти.
А ви вже ніколи

Не вернетеса на волю,
Будете орати
Мене стиха та, орючи.
Долю проклинати.

ТУМАН, ТУМАН ДОЛИНОЮ...

Туман, туман долиною.
Добре жити з родиною.
А ще лучше за горою
З дружиною молодою.
Ой піду я темним гаєм.
Дружиноньки пошукаю.
— Де ти? Де ти, озовися!
Прийди, серце, пригорнися.
Нумо, серце, лицятися
Та поїдем вінчатися,
Щоб не знали батько й мати.
Де ми будем ночувати.—
Одружилась, заховалась.
Бодай була не кохалась.
Легше було б самій жити.
Як з тобою в світі битись.

У ПЕРЕТИКУ ХОДИЛА...

У перетику ходила
По оріхи,
Мірошника полюбила
Для потіхи.
Мельник меле, шеретує.
Обернеться, поцілує
Для потіхи.

У перетику ходила
По опеньки,
Лимаренка полюбила,
Молоденька.
Лимар кичку зашиває.
Мене горне, обнімає,
Молоденьку.

У перетику ходила
Я по дрова
Та бондаря полюбила,
Чорноброва.
Бондар відра набиває,
Мене горне, пригортає,
Чорноброву.

Коли хочеш добре знати,
Моя мати,
Кого будеш попереду
Зятем звати,—
Усіх, усіх, моя мамо,
У неділеньку зятями
Будеш звати.

НЕ ТОПОЛЮ ВИСОКУЮ..

Не тополю високою
Вітер нагинає.
Дівчинонька одинока
Долю зневажає.
— Бодай тобі, доле,
У морі втопитись.
Що не даєш мені й досі
Ні з ким полюбитись.
Як їх дівчата цілуються,
Як їх обнімають.
І що тойді їм діється —
Я й досі не знаю.
І не знатиму. Ой мамо.
Страшно дівувати.
Увесь вік свій дівувати.
Ні з ким не кохатись.

УТОПТАЛА СТЕЖЕЧКУ...

Утоптала стежечку
Через яр.
Через гору, серденько,
На базар.
Продавала бублики
Козакам,
Вторговала, серденько,
П'ятака.
Я два шаги, два шаги
Пропила,
За копійку дудника
Найняла.
Заграй мені, дуднику,
На дуду.
Нехай своє лишенько
Забуду.

Отака я дівчина,
Така я!
Сватай мене, серденько,
Вийду я.

І ШИРОКУЮ ДОЛИНУ...

І широкою долину,
І високою могилу,
І вечернюю годину,
І що снилось-говорилось,
Не забуду я.

Та що з того? Не побрались,
Розійшлися, мов не знались.
А тимчасом дорогії
Літа тії молодії
Марне пронеслись.

Помарніли ми обоє —
Я в неволі, ти вдовою.
Не живем, а тільки ходим
Та згадуем тії годи,
Як жили колись.

НА ВГОРОДІ КОЛО БРОДУ...

На вгороді коло броду
Барвінок не сходить.
Чомусь дівчина до броду
По воду не ходить.
На вгороді коло тину
Сохне на тичині
Хміль зелений, не виходить
Дівчина з хатини.
На вгороді коло броду
Верба похилилась,
Зажурилась чорнобрива,
Тяжко зажурилась.
Плаче, плаче та ридає,
Як рибонька б'ється...
А над нею, молодою,
Поганець сміється.

ЯКБИ МЕНІ, МАМО, НАМИСТО...

Якби мені, мамо, намісто,
То пішла б [я] завтра на місто.
А на місті, мамо, на місті
Грає, мамо, музика троїста.
А дівчата з парубками
Лицяються. Мамо! Мамо!
Безталанна я!

Ой піду я богу помолюся,
Та піду я у найми наймуса.
Та куплю я, мамо, черевики,
Та найму я троїсті музики.
Нехай люде не здивують,
Як я, мамо, поганцюю.
Доленько моя!

Не дай мені вік дівувати,
Коси мої плести-заплітати.

Бровенята дома зносити,
В самотині віку дожити.
А поки я заробляю,
Чорні брови полиняють,
Безталанна я!

**ЗА СОНЦЕМ
ХМАРОНЬКА ПЛИВЕ...**

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З богом заговорить...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевою,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою

Оповне тобі душу,
Гі не знаєш, де дітись.
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

ЯК МАЮ Я ЖУРИТИСЯ...

Як маю я журитися,
Докучати людям,
Піду собі світ за очі —
Що буде, те й буде.
Найду долю, одружуся,
Не найду, втоплюся,
Та не продамся нікому,
В найми не наймуся.

ЗАРОСЛИ ШЛЯХИ ТЕРНАМИ...

Заросли шляхи тернами
На твою країну, —
Мабуть, я її навіки,
Навіки покинув.
Мабуть, мені не вернуться
Ніколи додому?
Мабуть, мені доведеться
Читати самому
Оці думи? Боже милий!
Тяжко мені жити!
Маю серце широкее —
Ні з ким поділити!
Не дав еси мені долі,
Молодої долі!
Не давав еси ніколи.
Ніколи! ніколи!
Не дав серця молодого

З тим серцем дівочим
Поєднати! — Минулися
Мої дні і ночі
Без радості, молодії!
Так собі минули
На чужині. Не найшлося
З ким серцем ділитись.
А тепер не маю навіть
З ким поговорити!
Тяжко мені, боже милий,
Носити самому
Оці думи. І не ділить
Ні з ким, — і нікому
Не сказати святого слова,
І душу убогу
Не радовати, і не корити
Чоловіка злого,
І умерти!.. О господи!
Дай мені хоч глянуть
На народ отой убитий,
На ту Україну!

ЗАЦВІЛА В ДОЛИНІ
ЧЕРВОНА КАЛИНА...

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало.
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.
І вийшов до неї
З зеленого гаю
Козак молоденький:
Щілує, вітає,

І йдуть по долині
І йдучи співають.
Як діточок двоє.
Під тую калину
Прийшли, посідали
І поцілувались.

Якого ж ми раю
У бога благаєм?

БУВАЄ, ІНОДІ СТАРИЙ...

Буває, іноді старий
Не знає сам, чого зрадіє.
Неначе стане молодий,
І заспіває... як уміє.
І стане ясно перед ним
Надія ангелом святим.
І збріє, молодість його.
Витає весело над ним.
Що ж се зробилося з старим.
Чого зрадів оце? Того.
Що, бачите, старий подумав
Добро якесь комусь зробить.
А що ж, як зробить? Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любити!
Не раз такому любо стане
Не раз барвінком зацвіте.

Отак, буває, в темну яму
Святее сонечко загляне,
І в темній ямі, як на те,
Зелена травка поросте.

МИ ЗАСПІВАЛИ, РОЗІЙШЛИСЬ...

Ми заспівали, розійшлись
Без сльоз і без розмови.
Чи зійдемося ж знову?
Чи заспіваємо коли?
А може й те... Та де? Якими?
І заспіваємо яку?
Не тут і, певне, не такими!
І заспіваєм не таку!
І тут невесело співали.
Бо й тут невесело було.
Та все-таки якомсь жилосьь.
Принаймні вкупі сумували.
Згадавши той веселий край.
І Дніпр той дужий, крутогорий.
І молодее тее горе!..
І молодий той грішний рай!

ОГНІ ГОРЯТЬ, МУЗИКА ГРАЄ...

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія
В очах веселих, любо їм,
Очам негрішним, молодим.
І всі регочуться, сміються,
І всі танцюють. Тільки я,
Неначе заклятий, дивлюся
І нишком плачу, плачу я.
Чого ж я плачу? Мабуть, шкода,
Що без пригоди, мов негода,
Минула молодість моя.

І ДОСІ СНИТЬСЯ:
ПІД ГОРОЮ...

І досі сниться: під горою,
Меж вербами та над водою,
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленьке внуча.
І досі сниться: вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя,
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки, і годує,
І спать несе. А дід сидить,
І усміхається, і стиха
Промовить нишком:—Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги? —

І нищечком старий читає,
Перехрестившись, «Отче наш»,
Крізь верби сонечко сіяє
І тихо гасне. День погас,
І все почало. Сивий в хату
Й собі пішов опочивати.

ТИ НЕ ЛУКАВИЛА ЗО МНОЮ...

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
— Учися, серденько, колись
З нас будуть люде,— ти сказала.
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою.
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо даліше, даліше слава,
А слава — заповідь моя.

ОЙ ПО ГОРІ РОМАН ЦВІТЕ...

Ой по горі роман цвіте,
Долиною козак іде
Та у журби питається:
— Де та доля пишасться?

Чи то в шинках з багачами?
Чи то в степах з чумаками?
Чи то в полі на роздоллі
З вітром віється по волі?

Не там, не там, друже-брате,
У дівчини, в чужій хаті,
У рушничку та в хустині
Захована в новій скрині.

ОЙ МАЮ, МАЮ Я ОЧЕНЯТА...

Ой маю, маю я оченята,
Нікого, матінко, та оглядати,
Нікого, серденько, та оглядати!

Ой маю, маю і рученята...
Нікого, матінко, та обнімати,
Нікого, серденько, та обнімати!

Ой маю, маю і ноженята,
Та ні з ким, матінко, потанцювати,
Та ні з ким, серденько, потанцювати!

НАД ДНІПРОВОЮ САГІОЮ...

Над Дніпровою сагію
Стоїть явор меж лозою,
Меж лозою з ялиною,
З червоною калиною.

Дніпро берег рие-рие,
Яворові корінь мие.
Стоїть старий, похилився,
Мов козак той зажурився.

Що без долі, без родини,
Та без вірної дружини,
І дружини, і надії
В самотині посивіє!

Явор каже: — Похилився
Та в Дніпріві скупаюся.—

Козак каже: — Погуляю
Та любую пошукаю.

А калина з ялиною
Та гучкою лозиною,
Мов дівчаточка із гаю
Виходжаючи співають;

Повбирані, завітчані
Та з таланом заручені,
Думки-гадоньки не мають.
В'ються-гнується та співають.

СВІТЕ ЯСНИЙ! СВІТЕ ТИХИЙ!

Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій, теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено),
Багрянницями закрито
І розп'ятиєм добито?

Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітіся,
Просвітіся!.. Будем, брате,
З багрянниць онучі драти.
Люльки з кадил закуряти.
Явленними піч топити.
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!

БАРВІНОК ЦВІВ І ЗЕЛЕНІВ...

Барвінок цвів і зеленів,
Слався, розстилався;
Та недбів перед світом
В садочок укрався.

Потоптав веселі квіти,
Побив... Поморозив...
Шкода того барвіночка
Й недосвіта шкода!

МИНУЛИ ЛІТА МОЛОДІ...

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті.
Нема з ким тихо розмовляти.
Ані порадитись. Нема!
Анікогісінько. Нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє.
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку
Не жди весни — святої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,

Твою надію оновить!
І думу вольною на волю
Не прийде випустить... Сиди
І нічоґісінько не жди!..

**ТЕЧЕ ВОДА
З-ПІД ЯВОРА...**

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.

Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпочуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка випливає
З качуром за ними.

Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати.
Брало, заспівало.
Вийшли з хати батько й мати
В садок погуляти,
Пораднитись, кого б то їм
Своїм зятем звати?

**ЗІЙШЛИСЬ, ПОБРАЛИСЬ,
ПОЄДНАЛИСЬ...**

Зійшлись, побрались, поєднались,
Помолоділи, підросли.
Гайок, садочок розвели
Кругом хатини. І пишались,
Неначе князі. Діти гралась,
Росли собі та виростали...
Дівчаток москалі украли,
А хлопців в москалі забрали,
А ми неначе розійшлись,
Неначе брались — не єднались.

З М І С Т

	Стор-
Рече та стогне Дніпр широкий...	3
Така її доля.. О боже мій милий!	4
Тече вода в синє море...	6
Думи мої, думи мої...	8
Попід горою, яром, долом...	10
Шов кобзар до Києва...	11
По діброві вітер вие...	12
Не щєбече соловейко...	13
Плавай, плавай, лебедонько!	14
Нащо мені чорні брови...	16
Літа орел, літа сизий...	18
На городі постернак, постернак...	19
Вітер з гаєм розмовляє...	20
Вітер в гаї нагинає...	21
Вітер в гаї не гуляє...	22
Хустиночко мережана...	23
Доле моя, доле...	24
Чого мені тяжко, чого мені нудно...	25
Не женися на багатій...	26
Минають дні, минають ночі...	27

Як умру, то поховайте...	29
Ой одна я, одна, як білиночка в полі...	31
За байраком байрак...	32
Мені однаково, чи буду...	34
Ой три шляхи широкі...	36
Садок вишневий коло хати...	38
Рано-вранці новобранці...	39
Понад полем іде...	41
Думи мої, думи мої...	43
Зоре моя вечірняя...	44
Сонце заходить, гори чорніють...	46
Ой стрічечка до стрічечки...	47
Ой гляну я, подивлюся...	48
Та не дай, господи, нікому...	49
Якби зустрілися ми знову...	50
І небо невмите, і заспані хвилі...	51
Якби мені черевики...	52
І багата я, і вродлива я...	53
Полюбилася я...	55
Породила мене мати...	56
Ой я свого чоловіка...	58
Ой сяду я під хатою...	60
Закувала зозуленька...	61
На улиці невесело...	62
У тієї Катерини...	63
Із-за гаю сонце сходить...	67
Ой пішла я у яр за водою...	69
Ой чого ти почорніло, зеленее поле?	70
Туман, туман долиною...	72
У перетику ходила...	73
Не тополю високою...	75
Утоптала стежечку...	76

І широкою долину...	78
На вгороді коло броду...	79
Якби мені, мамо, намисто...	80
За сонцем хмаронька плыве...	82
Як маю я журитися...	84
Як маю я журитися...	85
Заросли шляхи тернами...	87
Зацвіла в долині червона калина	89
Буває, іноді старий...	91
Ми заспівали, розійшлись...	92
Огні горять, музика грає...	93
І досі сниться: під горою...	95
Ти не лукавила зо мною...	96
Ой по горі роман цвіте...	97
Ой маю, маю я оченята...	98
Над Дніпровою сагіою...	100
Світе ясний! Світе тихий!	101
Барвінок цвів і зеленів...	102
Минули літа молодії...	104
Тече вода з-під явора...	106
Зійшлись, побрались, поєднались...	106

Редактор *В. О. Слепих*
Фронтиспис — гравюра на дереві
художн. *К. С. Козловського*
Художник *М. Л. Пікалов*
Художній редактор *К. К. Калугін*
Технічний редактор
М. О. Войнаровський
Коректори *О. А. Підвишинська,*
А. В. Кудрявцева

Т. Г. ШЕВЧЕНКО

Лирика

(Стихи, положенные на музыку)

(На украинском языке)

*

Здано на виробництво 16. IX. 1959 р.

Підписано до друку 2. XI. 1959 р.

Формат паперу 60×92/64.

Папер. арк. 0,875.

Друк. арк. 1,75+1 вкл. Обліково-видавн.

арк. 2,212.

Ціна 2 крб. 50 коп. Замовл. 1070.

Тираж 20 000.

*

Держлітвидав України,
Київ, вул. Володимирська, 42.

*

4-а поліграффабрика
Головполіграфвидаву
Міністерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.

